
MONOGRAFIE PRAWNICZE

ŚRODKI PENALNE
WE FRANCJI I POLSCE
DOKTRYNA, LEGISLACJA,
PRAKTYKA

PIOTR STĘPNIAK

Wydawnictwo C. H. Beck

MONOGRAFIE PRAWNICZE

PIOTR STĘPNIAK • ŚRODKI PENALNE WE FRANCJI I POLSCE
DOKTRYNA, LEGISLACJA, PRAKTYKA

Polecamy nasze publikacje z tej serii:

L. Wilk

HAZARD. STUDIUM KRYMINOLOGICZNE I PRAWNE

E. Hryniewicz

**PRZESTĘPSTWA ABSTRAKCYJNEGO I KONKRETNEGO
ZAGROŻENIA DÓBR PRAWNYCH**

B. Bartusiak

**KARA ŚMIERCI W ŚWIETLE SPORU
O RACJONALIZACJĘ KARY**

J. Lachowski

**WARUNKOWE ZWOLNIENIE Z RESZTY KARY
POZBAWIENIA WOLNOŚCI**

K. Witkowska-Rozpara

**PRZESTĘPCZOŚĆ, ŚRODKI MASOWEGO PRZEKAZU
A POLITYKA KARNA**

www.sklep.beck.pl

ŚRODKI PENALNE
WE FRANCJI I POLSCE
DOKTRYNA, LEGISLACJA,
PRAKTYKA

PIOTR STĘPNIAK

WYDAWNICTWO C.H. BECK
WARSZAWA 2012

Redaktor prowadzący:
Natalia Adamczyk

Recenzja naukowa:
prof. dr hab. Andrzej J. Szwarc

© **Wydawnictwo C.H. Beck 2012**

Wydawnictwo C.H. Beck Sp. z o.o.
ul. Bonifraterska 17, 00-203 Warszawa

Skład i łamanie: Marta Świerk
Druk i oprawa: Elpil, Siedlce

ISBN 978-83-255-3761-6

ISBN e-book 978-83-255-3762-3

Spis treści

Wykaz skrótów	IX
Wykaz literatury	XI
Wykaz najważniejszych aktów prawnych cytowanych i wykorzystanych w pracy	XXV
Źródła statystyczne wykorzystane w pracy	XXVII
Wprowadzenie	1
Część I. Zagadnienia wstępne	15
Rozdział 1. Cele, przedmiot i problematyka pracy. Przyjęta metoda	17
Rozdział 2. Historyczne i kulturowo-aksjologiczne uwarunkowania polityki kryminalnej we Francji i Polsce a aktualne jej tendencje. Konteksty analizy porównawczej	29
Rozdział 3. Obraz przestępczości we Francji i w Polsce oraz jego ewolucja	45
Część II. Systemy środków penalnych	71
Rozdział 4. Uwagi ogólne. Dualizm systemowy a kary, środki zabezpieczające i tzw. środki dla bezpieczeństwa ...	73
Rozdział 5. Sposób legislacji systemów środków penalnych i budowa sankcji karnych	89
Rozdział 6. Katalogi kar i środków karnych	109
Rozdział 7. Inne środki penalne	119
Rozdział 8. Zasady stosowania środków penalnych. Ustawowy i sądowy wymiar kar oraz środków karnych	143
Rozdział 9. Łagodzenie i obostrzenie wymiaru kary	163

Część III. Ogólny obraz polityki karnej ostatnich lat w aspekcie porównawczym	173
Część IV. Kara pozbawienia wolności i kompleks zagadnień materialnoprawnych z nią związanych	191
Rozdział 10. Problem jednolitości kary. Dwie przeciwstawne koncepcje	193
Rozdział 11. Górne i dolne granice kary. Określenie kary najsurowszej i najłagodniejszej	201
Rozdział 12. Porównanie sankcji karnych z karą pozbawienia wolności za wybrane przestępstwa	213
Część V. Ograniczanie kary pozbawienia wolności na różnych etapach postępowania karnego	235
Rozdział 13. Etap orzekania	237
§ 1. Ustawowe instrumenty rezygnacji z kary. Odstąpienie od jej wymierzenia	237
§ 2. Zawieszenie wykonania kary jako uwolnienie od wykonania kary bezwzględnej. Geneza i rozwój.....	244
I. Uwagi o genezie i rozwoju instytucji	244
II. Regulacje współczesne. Zasady ogólne dla wszystkich rodzajów zawiesznień	251
§ 3. Współczesne rodzaje zawiesznień oraz kryteria ich różnicowania	255
I. Ze względu na zakres. Zawieszenie całkowite i częściowe	255
II. Ze względu na jego treść oraz sposób wykonania	258
1. Zawieszenie proste wykonania kary pozbawienia wolności	260
2. Zawieszenie połączone z poddaniem sprawcy próbie	261
3. Zawieszenie połączone z nałożeniem na skazanego obowiązku pracy w interesie ogólnym.....	271
Rozdział 14. Etap wykonawczy. Formy wykonania kary poza zakładem karnym	277
§ 1. Uwagi ogólne. Cele i zasady wykonania kary. Indywidualizacja a personalizacja wykonawcza.....	277
§ 2. Wstrzymywanie wykonania kary i wykonanie w częściach	289

§ 3. Francuski system redukcji kary wykonywanej	298
§ 4. Formy wykonania kary poza zakładem karnym	308
I. Uwagi ogólne.....	308
II. Umieszczenie na zewnątrz zakładu	313
III. Warunki półwolnościowe	317
IV. Umieszczenie pod nadzorem (dozorem) elektronicznym	322
§ 5. Skracanie okresu uwięzienia poprzez zwolnienie warunkowe	332
I. Przygotowanie do zwolnienia w końcowym okresie kary	332
II. Warunkowe zwolnienie	338
III. Pomoc po zwolnieniu i środki kontroli skazanego	347
Część VI. Stosowanie różnych instrumentów kary pozbawienia wolności na etapie jej orzekania i wykonywania w świetle statystyk urzędowych	355
Rozdział 15. Etap orzekania.....	357
Rozdział 16. Etap wykonawczy	373
Część VII. Wygaszanie środków penalnych oraz skutków ich stosowania	383
Rozdział 17. Uchylenie karalności i darowanie kary.....	385
§ 1. Uwagi ogólne	385
§ 2. Uchylenie karalności ze względu na podeszły wiek i przedawnienie	386
§ 3. Abolicja a darowanie kary w drodze amnestii i aktów łaski.....	388
Rozdział 18. Wygaszanie środków dla bezpieczeństwa	393
Rozdział 19. Rehabilitacja i zatarcie skazania	397
Podsumowanie najważniejszych ustaleń. Dyskusja	407
§ 1. Ogólne cechy francuskiego i polskiego systemu środków penalnych. Sposób posługiwania się nim	407
I. Potrzeba badań porównawczych.....	407
II. Systemowy dualizm środków penalnych.....	408
III. Systematyka kar a problem nadmiernej surowości kar za zbrodnie	413
IV. Rozgraniczenie kar kryminalnych od poprawczych a krzyżowanie się zakresów wymiaru kary za zbrodnie i występki.....	417
V. Sposób określenia i stosowanie kary najsurowszej	418

VI. Kary poprawcze jako kary o średniej i małej mocy. Brak dolnej granicy ustawowego zagrożenia karą a wymiar kar	420
VII. Zastępowalność kary uwięzienia karami wolnościowymi jako zasada systemowa Code Penal	423
§ 2. Instrumentarium ograniczania kary pozbawienia wolności na etapie orzekania	427
I. Ustalenia ogólne	427
II. Uwolnienie i odraczanie orzeczenia kary	427
III. Częściowe zawieszenie wykonania kary jako nowoczesny środek prawnokarny	428
IV. Zawieszenie proste a probacyjne. Bilans zalet i wad	434
§ 3. Ograniczanie kary pozbawienia wolności na etapie wykonania	437
I. Ustalenia ogólne. Kontrowersje wokół systemów i programów wykonania kary	437
II. Problem zwłoki w podejmowaniu procesu wykonawczego	440
III. Redukcja kary wykonywanej	441
IV. Możliwości wykonania kary poza zakładem karnym	444
V. Zwolnienie warunkowe	448
§ 4. Wygaszanie kar i środków dla bezpieczeństwa	451
Postulaty <i>de lege ferenda</i> dla ustawodawstwa polskiego	455
Indeks rzeczowy	475

Wykaz skrótów

1. Źródła prawa

CP	Code penal (francuski kodeks karny)
CPP	Code de Procedure Penale (francuski kodeks postępowania karnego)
KC	ustawa z 23.4.1964 r. – Kodeks cywilny (Dz.U. Nr 16, poz. 93 ze zm.)
KK z 1969 r.	ustawa z 19.4.1969 r. – Kodeks karny (Dz.U. Nr 13, poz. 94 ze zm.)
KK	ustawa z 6.6.1997 r. – Kodeks karny (Dz.U. Nr 88, poz. 553 ze zm.)
KKW	ustawa z 6.6.1997 r. – Kodeks karny wykonawczy (Dz.U. Nr 90, poz. 557 ze zm.)
Konstytucja RP	Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2.4.1997 r. (Dz.U. Nr 78, poz. 483 ze sprost. i ze zm.)
KPK z 1969 r.	ustawa z 19.4.1969 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz.U. Nr 13, poz. 96 ze zm.)
KPK	ustawa z 6.6.1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz.U. Nr 89, poz. 555 ze zm.)
Ordonnance	Ordonnance du 2 fevrier 1945 relative a l'enfance delinquante (francuskie rozporządzenie w sprawie przestępczości nieletnich z 2.2.1945 r.)

2. Organy i instytucje

SN	Sąd Najwyższy
NSA	Naczelný Sąd Administracyjny
SA	Sąd Apelacyjny
TK	Trybunał Konstytucyjny
UE	Unia Europejska
WSA	Wojewódzki Sąd Administracyjny

3. Czasopisma i publikatory

Dz.U.	Dziennik Ustaw
Dz.Urz.	Dziennik Urzędowy

4. Inne skróty

m.in.	między innymi
Nr	numer
orz.	orzeczenie
<i>op. cit.</i>	dzieło cytowane
post.	postanowienie
poz.	pozycja
RP	Rzeczypospolita Polska
s.	strona
t.	tom
t.j.	tekst jednolity
tj.	to jest
tzn.	to znaczy
uchw.	uchwała
w zw. z	w związku z
wyr.	wyrok
zd.	zdanie

Wykaz literatury

- Adamski A., Bojarski J., Chrzczonowicz P., Filar M., Girdwoyn P.*, Prawo karne i wymiar sprawiedliwości państw Unii Europejskiej, Toruń 2007
- Agneseaux J.*, La role de juge dans la creation de surcis probatoire, Perpignan 2003
- Ambreois P.*, Reflexions sur les dispositifs de la surveillance electronique, Toulouse 2006
- Ancel M.*, La defense sociale nouvelle. Un mouvement de politique humaniste, Paris 1954
- Ancel M.*, Znaczenie i metoda prawa porównawczego, Warszawa 1979
- Andenaes J.*, Przyszłość prawa karnego, PiP 1974, z. 1
- Arnaud A.J.*, Pour une pensee juridique europeenne, PUF 1992
- Badinter V.R.*, L'abolition de la peine de mort, Paris 2007
- Bafia J., Mioduski K., Siewierski M.*, Kodeks karny, Komentarz, t. I, Warszawa 1987
- Barte H.N., Ostaptzeff G.*, Criminologie clinique, Paris, Milan, Barcelone, Bonn 1992
- Bemmel V.*, The constancy of crime, The British Journal of Criminology, January 1952
- Beviz-Ayache A.*, Dictionnaire de la sanction penale, Paris 2009
- Bezpieczeństwo i porządek publiczny w Polsce. Raport MSWiA, Warszawa 5.6.2000 r. Do użytku wewnętrznego
- Bibal-Sery D.*, Prison et Droits de l'Homme, Direction de l'Administration Penitentiaire, Paris 1995
- Bibal-Sery D.*, Prison et Droits de l' Homme. Ministere de la Justice, Paris 1995
- Bilan 2008 de la lutte contre la criminalite. Rapport du Ministere de l' Interieur du 19 janvier 2009, Paris
- Błachnio-Parzych A., Jakubowska-Hara J., Kosonoga J., Kuczyńska H., Kunicka-Michalska B., Nowak C., Skupiński J.*, Alternatywy pozbawienia wolności w polskiej polityce karnej, pod red. *J. Skupińskiego*, Warszawa 2009
- Bogunia L.*, Status prawny skazanego na kare pozbawienia wolności w projekcie Kodeksu karnego wykonawczego, [w:] Współczesne problemy nauk penalnych. Zagadnienia wybrane, praca zbiorowa pod red. *M. Bojarskiego*, Wrocław 1994
- Borricand J., Simon A.M.*, Droit Penal. Procedure Penal, Paris 2008
- Borucka-Arctowa M.*, Problemy metodologiczne badań porównawczych w naukach prawnych i innych naukach społecznych, Studia Prawnicze 1970, Nr 29
- Bouloc B., Matsopoulou H.*, Droit Penal general et procedure penale, Paris 2009

- Bouvand J.*, La grande tradition du travail social dans la societe occidental, Paris 1987
- Buchała K.*, System sądowego wymiaru kary w projekcie KK, [w:] Problemy kodyfikacji prawa karnego. Księga pamiątkowa prof. M. Cieślaka, Kraków 1993
- Buchała K., Zoll A.*, Kodeks karny, Komentarz. Część ogólna, Kraków 1998
- Canin P.*, Droit penal general, Paris 2000
- Cere J.P.*, La prison, Paris 2007
- Cere J.P.*, La retention de surete a l'epreuve de la Convention Europeenne des droits de l'homme, Actualite Juridique Penal 2008
- Chabert B., Sur P.O.*, Droit Penal General, Paris 1996
- Cieślak W., Kulesza J., Marek A., Oczkowski T., Raglewski J., Sakowicz A., Wróbel W.*, Środki karne, [w:] Kary i środki karne. Poddanie sprawcy próbie. System Prawa karnego, pod red. A. Marka, t. 6, pod red. M. Melezini, Warszawa 2010
- Ciosek M.*, Człowiek w warunkach izolacji więziennej, Gdańsk 1996
- Ciosek M.*, Psychologia sądowa i penitencjarna, Warszawa 2003
- Clemmer D.*, The Prison Community, New York 1958
- Combessie P.*, Sociologie de la prison, Paris 2001
- Comsedine J.*, Sprawiedliwość naprawcza. Przywrócenie ładu społecznego, Warszawa 2004.
- Couvrat P.*, Le sursis: de quelques difficultes. Bordeaux 1993
- Cro R., Jones P.A.*, An Introduction to criminal law, London 1968
- Crocq L.*, Les traumatismes psychiques de guerre, Paris 1999
- Cusson M.*, Prevenir la delinquence. Les methodes efficaces, Paris 2002
- Cybulska H.*, Rozwój, organizacja i działalność zespołowa kuratorów dla nieletnich, Biuletyn Inspektorów Społecznych i Kuratorów dla Nieletnich 1959, Nr 3
- Czapów Cz.*, Wychowanie resocjalizujące, Warszawa 1978
- Ćwiąkański Z.*, Nadzwyczajne złagodzenie kary w praktyce sądowej, Warszawa 1982
- Danet J.*, La retention de surete. au prisme de la politique criminelle: une premiere approche. Gazette du Palais, 2/4 mars 2008
- Daszkiewicz K.*, Warunkowe zawieszenie wykonania kary – propozycje zmian, Prokuratura i Prawo 2000, Nr 11
- Debock Ch.*, Face a la drogue: quelle politique? Problemes politiques et sociaux, n° 745 z 3 marca 1995 r.
- Desport F., le Gunehec F.*, Droit Penal General, Paris 2009
- Faget J., Armand M.*, Probation et controle judiciaire: recherche exploatoire, ISC Bordeaux 1976
- Faugeron C.*, Approche de la prison, De Boeck 1996
- Faugeron C.*, Prison et politiques penitentiaires, La Documentation Francaise. Problemes politiques et sociaux, Nr 688/1995
- Faugeron C., Boulaire J.M.*, Prison et d peines de prison. Elements de construction d'une theorie, Etudes et donnees penales 1991
- Ferstermann M.*, Guide pratique du travail social, Milhouse 1993

- Filar M.*, Nowelizacje Kodeksu karnego przez Sejm VI kadencji, [w:] Problem spójności prawa karnego z perspektywy jego nowelizacji, pod red. *A. Marka, T. Oczkowskiego*, Toruń 2011
- Filar M.*, Polityka kryminalna czy polityka (nowelizacja Kodeksu karnego w zakresie przestępstw seksualnych), [w:] Węzłowe problemy prawa karnego, kryminologii i polityki kryminalnej. Księga pamiątkowa ofiarowana Profesorowi Andrzejowi Markowi, pod red. *V. Konarskiej-Wrzosek, J. Lachowskiego, J. Wójcikiewiczza*, Warszawa 2010
- Filar M.*, Rola mediów w kreowaniu zagrożeń i sprzyjaniu populizmowi, *Archiwum Kryminologii*, t. XXIX–XXX, Warszawa 2009
- Foucault M.*, Dits et ecrits 1954–188, vol. IV. 1980–1988, Edition sous la Direction de Daniel Defert et Francois Ewald, Galimard, bez daty wydania
- Foucault M.*, Surveiller et punir. Naissance de la prison, Paris 1975
- Froment J.C.*, L'assignation a domicile sous surveillance electronique, *Revue Penitentiaire* 1996
- Gaberle A.*, Nierozłączna triada. Przestępczość. Przestępca. Społeczeństwo, Gdańsk 2003
- Gajdus D., Gronowska B.*, Europejskie standardy traktowania więźniów (rekonstrukcja standardów oraz ich znaczenie dla polskiego prawa i praktyki penitencjarnej), Toruń 1998
- Gardocki L.*, Prawo karne, Warszawa 2008
- Gardocki L.*, Zagadnienia teorii kryminalizacji, Warszawa 1990
- Gare T., Ginestet C.*, Droit Penal et procedure penale, Paris 2008
- Garnier C.*, Memento de l'execution des peines et autres decisions de justice penale, Ministere de la Justice. Direction des Affaires Criminelles et Graces, Paris
- Garraud R.*, Traite theorique et pratique de dront penal, Sirey 1936, volume 6
- Gassin R.*, Criminologie, Paris 2003
- Gauvier R.*, Garde et reinserction; la gestion de prisons, Paris 2005
- Gouttenoire A.*, Les droits de l'homme en prison, *Revue Penitentiaire* 2005, Nr 3
- Grupiński R.*, Zmiana przepisów o przedawnieniu karalności w świetle zasady *lex retro non agit*, [w:] Rozważania o prawie karnym. Księga poświęcona prof. A. Ratajczakowi, Poznań 1999
- Guizot*, Traite de la peine de mort en materie politique, Paris 1822
- Habermas J.*, Die Neue Unübersichtlichkeit, Frankfurt a. Main 1985
- El Hage N.*, L'introduction de la surveillance electronique a distance, *Droit Penal* 1998, Nr 13
- Herzog-Evans M.*, Droit de l'execution des peines, Paris 2007
- Herzog-Evans M.*, Droit penal general, Paris 2000
- Herzog-Evans M.*, Quelle logique a la reforme de 2004, *Problemes politiques et sociaux*, Nr 920, juillet 2004
- von Hirsch A.*, Seriousness. Severity and the Kiving standard, [w:] Principled Sentencing. Reading on Theory and Policy, Oxford 2004
- Hołda J., Hołda Z.*, Prawo karne wykonawcze, Zakamycze 2004
- Hołda Z., Postulski K.*, Kodeks karny wykonawczy. Komentarz, Gdańsk 2005

- Hołyst B.*, Bariery resocjalizacji penalnej, [w:] Problemy współczesnej penitencjarystyki w Polsce, t. I, Warszawa 1984
- Hołyst B.*, Kryminologia, Warszawa 1986
- Hołyst B.*, Przepelnienie więzień. Aspekty kryminologiczne i penitencjarne, [w:] Więziennictwo. Nowe wyzwania. Praca zbiorowa pod red. *B. Hołysta, W. Ambrozika, P. Stępnika*, Warszawa-Poznań-Kalisz 2001
- Jamieson A.*, Global Drug Trafficking, [w:] Terrorism and Drug Trafficking In the 1990 (red.) *J. Jamieson*, Aldershot and Brookfield 1994
- Janas M.*, Le JAP et l'aménagement des peines vers le milieu, Actualite juridique penal, mars 2005
- Janas M.*, Les resultates des courtes peines, Pignans 2006
- Jasiński J.*, Spór o ocenę polityki karnej lat osiemdziesiątych, PiP 1982, z. 3-4
- Jescheck H.H.*, Część ogólna projektu polskiego Kodeksu karnego w świetle prawnoporównawczym, PiP 1992, z. 12
- Justice et delinquence. Evolution et tendences. Ministere de la Justice 2008, Paris
- Kaczmarek T.*, Ogólne dyrektywy wymiaru kary w teorii i praktyce, Wrocław 1980
- Kaczmarek T.*, Racjonalny wobec opinii społecznej a populizm penalny, Archiwum Kryminologii, t. XXIX-XXX, Warszawa 2009
- Kalisz T.*, Zatrudnienie skazanych odbywających karę pozbawienia wolności, Kolonia Limited 2004
- Kalitowski M., Sienkiewicz Z., Szumski J., Tyszkiewicz L., Wąsek A.*, Kodeks karny. Komentarz, t. 2, Gdańsk 1999
- Kensey A., le Toquex L.*, Vingt ans d'activite des comites de probation et d'assistance aux liberes, Infostat Justice, n° 20 mars 1991
- Kodeks karny. Komentarz, pod red. *O. Górniok*, Warszawa 2004
- Kolb P., Leturmy L.*, Droit penal general, Paris 2009
- Kołataj H.*, Prawo polityczne narodu polskiego, Warszawa 1954
- Komentarz wprowadzający do tymczasowego regulaminu wykonywania kary pozbawienia wolności, Centralny Zarząd Zakładów Karnych, Warszawa 1974
- Konarska-Wrzosek V.*, Dyrektywy wyboru kary w polskim ustawodawstwie karnym, Toruń 2002
- Kopaliński W.*, Słownik wyrazów obcych i zwrotów obcojęzycznych, Warszawa 1994
- Kordik J.*, Warunkowe zawieszenie wykonania kary w systemie środków probacyjnych i jego efektywność, Wrocław 1998
- Korecki J.*, Kara 25 lat pozbawienia wolności w Polsce, Warszawa 1988
- Korecki J.*, Propozycje zmian w KKW na tle dotychczasowej praktyki, PWP 2000, Nr 26
- Kossowska A.*, Zapobieganie przestępczości w Polsce - perspektywa kryminologiczna, [w:] Mit represyjności, wokół zagadnień prewencji kryminalnej pod red. *J. Czapskiej, H. Kury*, Kraków 2002.
- Kotowski W.*, Projektowane rozwiązania w systemie dozoru elektronicznego, Probacja 2010, Nr III-IV
- Kuhn A.*, Detenus: Combien? Pourquoi? Que faire?, Haupt 2006

- Kunicka-Michalska B.*, Warunkowe umorzenie postępowania, [w:] Kary i środki karne. Poddanie sprawcy próbie, pod red. *M. Melezini*, System Prawa Karnego, t. 6, pod red. *A. Marka*, Warszawa 2010
- Kunicka-Michalska B.*, Zarys prawa karnego Hiszpanii, Warszawa 2009.
- Kuźniar R.*, O prawach człowieka: idee, instytucje, praktyka, Warszawa 1992
- Lachowski J.*, Warunkowe przedterminowe zwolnienie w prawie polskim na ustawodawstwa państw Rady Europy, [w:] X lat obowiązywania Kodeksu karnego wykonawczego. Praca zbiorowa, pod red. *S. Lelental*, *G.B. Szczygieł*, Białystok 2009
- Lacomte P.*, La surveillance electronique comme une mesure de surete, Ministre de la Justice, Paris 2007
- Lafere P.*, L'avenement des tribunaux de cour d'assises, Le journal des proces, Nr 486, 2004.
- Larguier J.*, Criminologie et science penitentiaire, Paris 2005
- Larguier J.*, Droit penal general, Paris 2007
- Larguier J.*, Procedure penale, Paris 1995
- Laskowska K.*, Rola prawa karnego w ograniczaniu patologii jako zagrożenia dla społeczeństwa XXI wieku, Archiwum Kryminologii 2009, t. XXXI
- Lasocik Z.*, Funkcjonowanie oddziałów dla tzw. „więźniów niebezpiecznych” w Polsce, Archiwum Kryminologii, tom XXXI, 2009.
- Lasok D.*, Zarys prawa Unii Europejskiej, Toruń 1995
- Lavasseur G., Chavanne A., Montreuil J., Bouloc B.*, Droit penal et procedure penale, Paris 1995
- Lazerges Ch.*, L'actualite de la pensee de Marc Ancel, Revue des Sciences Criminelles, 2005
- Leblois-Happe J.*, Retention de surete vs Unterbringung in die Sicherungsverwahrung: les enseignements d'une comparaison franco - allemande, Actualite juridique penal 2008
- Le Guide du sortant de prison, Observatoire International de Prison, Paris 2006
- Lelental S.*, Cel wykonywania kary pozbawienia wolności oraz warunki i środki jego realizacji w świetle art. 67 KKW, [w:] Węzłowe problemy prawa karnego, kryminologii i polityki kryminalnej. Księga pamiątkowa ofiarowana Prof. Andrzejowi Markowi, pod red. *V. Konarskiej-Wrzošek*, *J. Lachowskiego*, *J. Wójcikiewicza*, Warszawa 2010
- Lelental S.*, Kodeks karny wykonawczy. Komentarz, Warszawa 2010
- Lelental S.*, Kodeks karny wykonawczy z 1997 r., z perspektywy dziesięciu lat obowiązywania, [w:] X lat obowiązywania Kodeksu karnego wykonawczego, pod red. *S. Lelental*, *G. Szczygieł*, Białystok 2009
- Lelental S.*, Nowelizacja Kodeksu karnego i ich ocena wykonawczego i ich ocena, [w:] Służba więzienna wobec problemów resocjalizacji penitencjarnej. Praca zbiorowa pod red. *W. Ambrozika*, *P. Stępniaka*, Poznań–Warszawa–Kalisz 2004
- Lelental S.*, Prawo karne wykonawcze, Warszawa 1999
- Lelental S.*, Warunkowe przedterminowe zwolnienie w projekcie kodyfikacji karnej, [w:] Problemy nauk penalnych. Prace ofiarowane Pani Profesor Oktawii Górniok, Katowice 1996

- Lelental S.*, Warunkowe przedterminowe zwolnienie, [w:] Kary i środki karne. Poddanie sprawcy próbie. System Prawa karnego, pod red. *A. Marka*, t. 6, pod red. *M. Melezini*, Warszawa 2010
- Lelental S.*, Wdrażanie Kodeksu karnego wykonawczego. Problematyka przepisów wykonawczych do KKW i ich zgodności upoważnieniem ustawowym, [w:] Więziennictwo. Nowe wyzwania. II Polski Kongres Penitencjarny, Warszawa–Poznań–Kalisz 2001
- Les conditions de detention en France, Observatoire Internationale de Prison, Rapport 2009, Paris
- Leuret D.*, Ingenierie social. Quelgues remarques sur la methode de reagir, Milhouse 2009.
- Levy R.*, Placement sous surveillance electronique; mieus evaluer avant d'aller plus loin, Archives Juridiques Penal, avril 2005
- Lipton D., Martinson R., Wilks J.*, The effectiveness of Correctional Treatment, New York 1975
- Liszke W.*, Kontrolowanie zachowania skazanego i realizacji obowiązków w okresie próby – bez orzeczonego dozoru, [w:] Zarys metodyki pracy kuratora sądowego, pod red. *T. Jedynaka, S. Stasiaka*, Warszawa 2008
- v. Liszt F., Schmidt A.*. Por. Lehrbuch des deutsche Strafrecht. Ausatze Und Vortrage. Leipzig 1932
- Lobe Fouda M.*, Droit penal en schemat, Paris 2007
- Lorho G., Parissier P.*, Le droit des peines, La justice au quotidien, Paris 2003
- Łętowski J.*, Współczesne problemy prawniczych badań porównawczych, Studia Prawnicze 1987, Nr 3
- Eukaszewicz A.*, Trybunał wytyka Sejmowi procedury, Rzeczpospolita z 17.4.2009 r.
- Machel H.*, Sens i bezsens resocjalizacji penitencjarnej. Casus polski, Kraków 2006
- Machel H.*, Więzienie jako instytucja karna i resocjalizacyjna, Gdańsk 2003
- de Maillard J., Roche S.*, Crime and Justice In France, European Journal of Criminology, vol. 1, no 1, January 2004
- Marek A.*, Prawo karne, Warszawa 2005
- Marek A.*, Rola amerykańskiej probacji i jej efektywność, Acta Universitatis Nicolaie Copernici 1978, z. 89
- Marek A.*, Rola kary pozbawienia wolności na tle tendencji w polityce kryminalnej, [w:] Księga jubileuszowa więziennictwa polskiego 1918- 1988, pod red. *A. Marka*, Warszawa 1990
- Massias F.*, Legalite, dangerousite, perpetuite; le controle de la CEDH sur les peines perpetuelles, [w:] La sanction du droit, Melanges Couvrat, PUF 2001
- Mayaud Y.*, La retention de surete apres la decision du Conseil Constitutionnel, Recueil Dalloz 2008
- Melezini M.*, Punitivność wymiaru sprawiedliwości karnej w Polsce w XX wieku, Białystok 2003
- Melezini M.*, Systematyka kar i środków karnych. Zagadnienia ogólne, [w:] Kary i środki karne. Poddanie sprawcy próbie pod red. *M. Melezini*, System Prawa Karnego, t. 6, pod red. *A. Marka*, Warszawa 2010

- Merle A., Vitu A.*, Traite de droit criminel, t. II – Procedure penale, Paris 2001
- Michalska A.*, Komitet Praw Człowieka, kompetencje, funkcjonowanie, orzecznictwo, Helsińska Fundacja Praw Człowieka, Warszawa 1994
- Migdal J., Raglewski J.*, Kara pozbawienia wolności. Zarys dziejów polskiej doktryny prawa i praktyki penitencjarnej, Gdańsk 2005
- Mitera M., Zubik M.*, Kara śmierci w świetle doświadczeń współczesnych systemów prawnych, Warszawa 1998
- Moczydłowski P.*, Więziennictwo w okresie transformacji ustrojowej w Polsce: 1989–2003, [w:] System penitencyjny i postpenitencyjny w Polsce. Praca zbiorowa pod red. *T. Bulendy, R. Musydłowskiego*, Warszawa 2003
- Morris N., Tonry M.*, Between prison and probation: Intermediate punishment in a national sentencing system, New York 1990
- Motyka K.*, Prawa człowieka. Wprowadzenie. Wybór źródeł, Lublin 2004
- Musydłowski R.*, Pomoc postpenitencyjna w systemie pomocy społecznej, [w:] System penitencyjny i postpenitencyjny w Polsce. Praca zbiorowa pod red. *T. Bulendy, R. Musydłowskiego*, Warszawa 2003
- Mycka K.*, Alternatywy pozbawienia wolności w polskiej polityce karnej. Ministerstwo Sprawiedliwości, Departament Wykonania Orzeczeń i Probacji. Warszawa 2009
- Myrka B.*, Warunkowe przedterminowe zwolnienie w świetle nowej kodyfikacji karnej, [w:] Nowa kodyfikacja prawa karnego, t. VI, Wrocław 2000
- Nicoll W., Salmon T.C.*, Zrozumieć Unię Europejską, Warszawa 2002
- Niedźwiedz M.*, Rola Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości w kształtowaniu zewnętrznych kompetencji Wspólnoty Europejskiej, [w:] Wymiar sprawiedliwości w Unii Europejskiej. Praca zbiorowa pod red. *C. Miki*, Toruń 2001
- Nowak S.*, Metodologia badań społecznych, Warszawa 2007
- Nouveau Memento de l'Application des Peines*, Ecole Nationale de la Magistrature, mars 2009
- Ortalan*, Elements de droit penal, Paris 1875
- Rossi*, Traite de droit penal, Paris 1829
- Ostrowska Z.*, Diagnoza w pracy kuratora sądowego, [w:] Zarys metodyki pracy kuratora sądowego, pod red. *T. Jedynaka, K. Stasiaka*, Warszawa 2008
- Ostrowska Z.*, Probacja na podstawie badań nad nadzorem rodzinnego kuratora sądowego, [w:] Probacyjne środki polityki karnej. Stan i perspektywy. Senat Rzeczypospolitej Polskiej, Warszawa 2001
- Ostrowska Z., Greczuszkin A.*, Praca z indywidualnym przypadkiem w nadzorze rodzinnego kuratora sądowego, Lublin 2005
- Ostrowska Z., Szamota B., Wójcik D.*, Młodociani sprawcy przestępstw o charakterze chuligańskim, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź 1982
- Ostrowska K.*, Psychologia resocjalizacyjna, Warszawa 2008
- Papierkowski Z.*, Rehabilitacja i zatarcie skazania a zniesławienie, Warszawa 1934
- Pawela S.*, Prawo karne wykonawcze, Warszawa 2007
- Perben D.*, Les grandes axes de la politique ministerielle, [w:] Prison. Permanence d'un debat. Problemes politiques et sociaux 2004, Nr 929
- Pin X.*, Droit penal general, Paris 2009

- Płatek M.*, Systemy penitencjarne państw skandynawskich, Warszawa 2007
- Pływaczewski E.* (red.) Przeszłość zorganizowana, Warszawa 2011
- Pływaczewski E.* (red.), Przeszłość zorganizowana. Świadek koronny. Terroryzm. W ujęciu praktycznym, Kraków 2005
- Podemski K.*, Poczucie zagrożenia przestępczością i sposoby jego redukcji przez mieszkańców, Poznań 2006
- Poklewska-Kozieł K.*, Nowy Kodeks karny Francji, PiP 1993, z. 9
- Populizm penalny i jego przejawy w Polsce. Materiały z Ogólnopolskiego Zjazdu Katedr Prawa Karnego, Szklarska Poręba, 24–27.9.2008 r., pod red. *Z. Sienkiewicz, R. Kokota*, Wrocław 2009
- Porowski M., Rzepliński A.*, O granicach reformy więziennictwa, [w:] Spory wokół reformy więziennictwa. Praca zbiorowa pod red. *S. Walczaka*, Warszawa 1985
- Przyszył K.*, Resocjalizacja, Warszawa 1998
- Postępowanie z więźniami niebezpiecznymi, Kalisz 2000
- Pradel J.*, Droit penal general, Paris 2006
- Pradel J.*, Une double resolution en droit penal francais avec la loi du 25 fevrier 2008 sur les criminels dangereux, Dalloz 2008
- Pradel J.* (dir.), Prison: sortir avant terme. Techniques judiciaires de reduction de la peine private de liberte, Cujas, Travaux de l'Institut de sciences criminelles de Poitiers, 1996
- Pradel J., Bosly H.* (dir.), Surete, penalite et aterie, Travaux de l'Institut de science criminelles de Poitiers, Cujas 1999
- Pradel J., Casoria E.*, Code de procedure penale. Code de justice militaire, Paris 2001
- Prawa człowieka: geneza, koncepcje, ochrona, pod red. *B. Banaszaka*, Wrocław 1993.
- Prise en charge medico-psycho-sociale, Le Comite Medical Pour les Exiles, Guide pratique destine aux professionnels, Paris Saint Denis
- Probation Round the World. A comparative Study (eds. *K. Hamai et al.*), London-New York 1995
- Przybyłczak L.*, Warunkowe przedterminowe zwolnienie, [w:] Nowa kodyfikacja prawa karnego, t. II, Wrocław 1998
- Renout H.*, Droit penal general, Paradigme 2008
- Robert J.H.*, Droit penal general, Paris 2005
- Robert Ph.*, Mesurer le crime: entre statistique et enquete de victimation, Revue francaise de sociologie, decembre 1998
- Rodakiewicz W.*, Dozór w ramach instytucji warunkowego przedterminowego zwolnienia skazanych młodocianych, [w:] Nowa kodyfikacja prawa karnego, t. XII, Wrocław 2003
- Rodakiewicz W.*, Przesłanki warunkowego zwolnienia z reszty kary pozbawienia wolności sprawców młodocianych, [w:] Nowa kodyfikacja prawa karnego, t. VIII, Wrocław 2001
- Rodakiewicz W.*, Wszczęcie postępowania i wydanie postanowienia w przedmiocie warunkowego przedterminowego zwolnienia, [w:] Nowa kodyfikacja prawa karnego, t. IX, Wrocław 2001

- Rogacka-Rzewnicka M.*, Prawo karne, [w:] Prawo francuskie. *A. Machowska, K. Wojtyczek* (red.), t. I, Zakamycze 2004
- Rossi*, Traite de droit penal, Paris 1829
- Rot H.* (red.), Główne kultury prawne współczesnego świata, Warszawa 1995
- Rusinek M.*, Ustawa o dozorcze elektronicznym. Komentarz, Warszawa 2010
- Rzeplińska I.*, Przemocność i jej kontrola – co wynika z dwudziestolecia RP, [w:] Po 20 latach. Polska transformacja z perspektywy ekonomicznej, socjologicznej i prawniczej, Warszawa 2010
- Rzeplińska I.*, Przemocność jako zjawisko w przestrzeni politycznej – obserwacje współczesne, [w:] O prawie i jego dziejach księgi dwie – studia ofiarowane Prof. Adamowi Lityńskiemu w czterdziestolecie pracy naukowej i siedemdziesięciolecie urodzin, Białystok 2010
- Rzepliński A.*, Sądownictwo w Polsce Ludowej. Między dyspozycyjnością a niezawisłością. Warszawa 1989
- Rzepliński A.*, Sądownictwo w PRL, Warszawa 1988
- Quelle logique a la reforme de 2004, [w:] Prisons. Permanence d'un debat. Problemes politiques et sociaux, Nr 920, juillet 2004
- Salaz D.*, La volonte de punir. Essai sur le populisme penal, Paris 2005
- Salvage Ph.*, Droit Penal General, Grenoble 1998
- Schmelk R., Picca G.*, Penologie et droit penitentiaire, Cujas 1967
- Seem O.*, Les prisons francaises comptent 358 detenus pour activisme, Le Monde z 9.9.2005 r.
- Selke W.L.*, Program Concepts from International Corrections, International Journal of Comparative and Applied Criminal Justice, 1992, vol. 16, no. 1
- Senna E.*, Premieres reflexions sur les adaptations du regime de surete des condammes criminels dangereux, Actualite juridique penal 2008
- Servais R.*, Les debats de la probation en France, Perpignan, bez daty wydania
- Shaw R., Haines K.*, The Criminal Justice System; a central role for the probation service, Cambridge 1989
- Sielicki D.*, Elektroniczne monitorowanie przestępców – nowoczesna alternatywa pozbawienia wolności, PWP 2005, Nr 47–48
- Siemaszko A.*, Komu kradną, kogo biją, Warszawa 2001
- Siemaszko A., Gruszczynska B., Marczewski M.*, Atlas przestępczości w Polsce, t. 3, Warszawa 2003
- Siemaszko A., Gruszczynska B., Marczewski M.*, Atlas przestępczości w Polsce, t. 4, Warszawa 2009
- Skupiński J.*, Warunkowe skazanie w prawie polskim na tle porównawczym, Warszawa 1992
- Skupiński J.*, Warunkowe zawieszenie wykonania kary pozbawienia wolności, [w:] Alternatywy pozbawienia wolności w polskiej polityce karnej, pod red. *J. Jakubowskiej-Hary, J. Skupińskiego*, Warszawa 2009
- Skupiński J.*, Warunkowe zawieszenie wykonania kary, [w:] Kary i środki karne. Poddanie sprawcy próbie pod red. *M. Melezini*, System Prawa karnego, t. 6, pod red. *A. Marka*, Warszawa 2010
- Słownik prawniczy polsko-francuski, Polska Akademia Nauk, Instytut Państwa i Prawa, Ossolineum 1987